

Izvještaj o smeću

Pravo lice borbe za vlast u Bosni i Hercegovini

IZVJEŠTAJ O SMEĆU

Sažetak

Skoro dvadeset godina nakon rata, Bosna i Hercegovina još uvijek prolazi kroz period socijalnih i ekonomskih promjena, ali i kroz bolan proces promjene postojećih struktura unutar kojih je ukliještena vlast u BiH.

Problemi u strukturi sistema postaju isuviše očiti, a s kretanjem ka EU može se očekivati još više zahtjeva koje treba ispuniti. Kroz priču o smeću, analiziramo gdje se danas nalazi Bosna, i kako funkcioniraju vlasti na različitim nivoima. Također, identificiramo i analiziramo borbu za vlast u svakodnevnom životu koja efektivno onemogućava građanima da dobiju zagarantovano i očekuju više. Izborom dvije veoma različite studije slučaja (Sarajevo i Bijeljina), ispitujemo zrelost bosanskohercegovačke države, upravljačke sisteme i politiku. Mada dijele sličnu sudbinu, praksa u ova dva grada je danas poprilično drugačija. Objasnjavamo zašto Sarajevo, kao glavni grad, ne može naći način da postane primjere za ostatak države uprkos modernijoj tehnologiji, te upućujemo na barijere koje moraju biti uklonjene. Pored toga, istražujemo kako u Bijeljini općine surađuju u cilju zajedničke dobrobiti. Konačno, ukazujemo na to šta su načini da se konkretna pitanja riješe.

Glavni cilj ovog izvještaja jeste shvatiti način upravljanja u post-dejtonskoj Bosni sa svim unutarnjim granicama: entitetskim, kantonalnim i općinskim. Prema Agenciji za statistiku BiH, prosječan građanin u BiH proizvede svaki dan nešto više od jednog kilograma čvrstog otpada – to je smeće koje svi proizvodimo, bacimo, i zaboravljamo. Međutim, smeće u Bosni, kao i u svakoj drugoj zemlji na svijetu, zahtijeva mnogo napornog rada i dobre mehanizme upravljanja skupa sa efikasnom koordinacijom, tako da se građanima mogu pružiti najbolje usluge. Uprkos svim nedostacima spomenutim u ovom izvještaju, priča o smeću u BiH daje uvid u mogućnosti koje inače ostaju nedorečene.

PRAVO LICE BORBE ZA VLAST U BOSNI I HERCEGOVINI

SADRŽAJ

SAŽETAK	2
(D)EVOLUCIJA GRADA	3
KANTONALNA MODERNA IGRAČKA	5
PREMA ISTOKU	8
NAČELO BLIZINE NA BOSANSKI NAČIN	11
DA, ONI TO MOGU!	13
ŠTA BI GRAĐANI TREBALI OČEKIVATI?	16
PUT NAPRIJED	17

(D)Evolucija Grada

U humorističkoj seriji „Top lista nadrealista“ iz 1989. godine koja se prikazivala na TV Sarajevo, autori su prikazali svoje satirično viđenje političke realnosti u budućnosti. Skeč je imitacija dnevnika datiranog šest godina u budućnost, – 12. novembra 1995. – a predstavlja Jugoslaviju nakon raspada, a bosanski glavni grad kao podijeljen na Istočno i Zapadno Sarajevo. Dva dijela su odvojena zidom, ali život se normalno odvija, dok se jedan dan ne desi greška u kompjuteru koji regulira smjene sakupljača smeća Istočnog i Zapadnog Sarajeva, koja dovede do toga da se oba tima nađu kod zida. Priča završava nasilnim sukobom među njima koji izbija na sarajevskom zidu.

Slike iz skeča „Top liste nadrealista“ iz 1989.

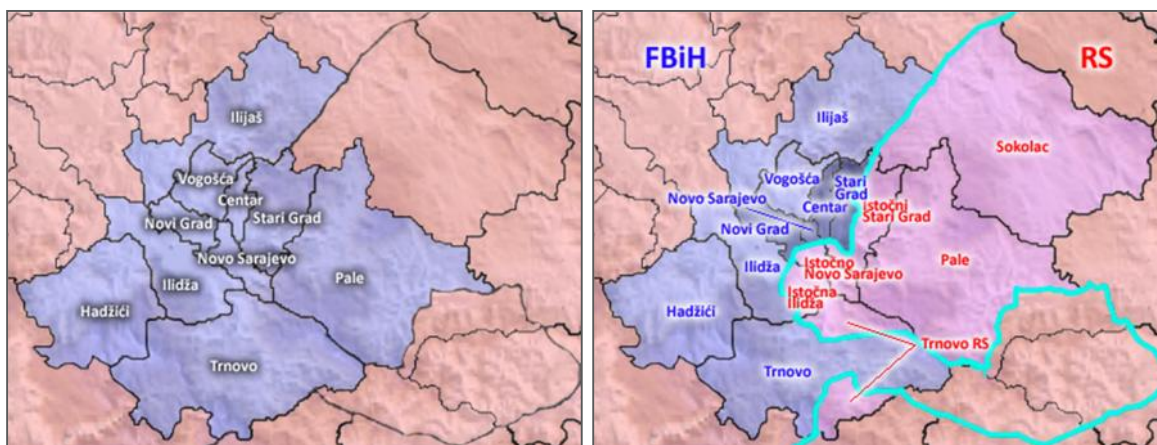
Bez obzira koliko možda nemoguća izgledala gledateljima 1989. godine, ova anti-utopijska verzija budućnosti za njih je postala stvarnost 21. novembra 1995. Dejtonski je sporazum zvanično podijelio¹ Sarajevo na dva dijela – Sarajevo u entitetu FBiH, i Istočno Sarajevo² koje je dio entiteta RS. Sve se izmiješalo, i ne samo da je prijeratno Sarajevo sada podijeljeno između entiteta Dejtonskim mirovnim sporazumom, već je i Grad Sarajevo – u pravnom smislu – prestao postojati.³ Zamijenio ga je Kanton

¹ Gradska skupština sadašnjeg Grada Istočno Sarajevo osnovana je kao Skupština grada Srpsko Sarajevo 13. marta 1993. godine Odlukom o osnivanju br. 02-023-01/93. Novoosnovani grad činila su dva dijela: zapadni i istočni dio. Zapadni dio, sačinjen od Ilidže, Vogošće, Ilijaša, dijelova Grbavice i Hadžića imao je izražen urbani karakter u poređenju sa istočnim dijelom grada, formiranim od prigradskih dijelova Sarajeva, poput Pala, Sokoca, i Rogatice. Teritorija grada Srpsko Sarajevo pokrivala je impresivnih 2143 km². Tada je to bio najveći grad na Balkanu sa samo 54200 stanovnika. Naselje Pale bilo je administrativni centar grada Srpsko Sarajevo tokom rata dok je sam grad Srpsko Sarajevo bio glavni grad Republike Srpske, dok se institucije Republike Srpske nisu preselile u Banja Luku početkom 2000-ih.

² Problematično ime Srpsko Sarajevo grad je nosio do 2003. godine kada je Ustavni sud BiH presudio da je naziv grada uvredljiv, i da se mora promijeniti u roku od tri mjeseca. Međutim, Narodna skupština RS-a oglušila se i nije provela ovu presudu suda. Umjesto toga, Parlament RS usvojio je novi naziv za grad 27. jula 2004. u kojem je umjesto prefiksa “Srpsko” Parlament dodao reference na Republiku Srpsku. Grad Srpsko Sarajevo tako postaje “Sarajevo u RS” (Oslobođenje, 23/10/2004). Ponovo je ime bilo neprihvatljivo i Ustavni sud objavio je Odluku koja ovom gradu daje novo ime – Istočno Sarajevo (Oslobođenje, 25/9/2004).

³ U stvari, niti jedan mirovni sporazum nije precizno definirao status Sarajeva, osim njegovu lokaciju na teritoriji Federacije. Washingtonski sporazum tretirao je Sarajevo kao distrikt, a ova odredba je kasnije uvrštena u Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, ali je zanemarena u daytonskom ustavu, koji je tretirao kantone, pa tako i Sarajevo na različit način. Kantoni u BiH razlikuju se od onoga što je propisao Ustav Federacije, a ove promjene reflektiraju se na status Sarajeva. Kao rezultat toga, tadašnji koalicioni partneri u FBiH, Stranka demokratske akcije (SDA) i Hrvatska demokratska zajednica (HDZ), nisu uspjeli ispuniti svoju obavezu, a to je da usklade Ustav Federacije sa daytonskim ustavom do 14. marta, jer se status glavnog grada BiH povremeno tumačio u skladu s federalnim Ustavom, a

Sarajevo, jedan od kantona osnovanih Washingtonskim mirovnim sporazumom iz 1994., kojim je formirana FBiH. Odmah nakon prvih poslijeratnih izbora 1996. godine, Kanton je zauzeo zgradu Gradske uprave, ubrzo preuzimajući sve funkcije Grada Sarajeva, ali i zakonodavstvo, katastar, i plansku dokumentaciju, te konačno, svu imovinu koja je nekad pripadala Gradu.⁴

Administrativna struktura Sarajeva 1992. godine (lijevo) i 2012. godine (desno).

Godinu dana kasnije, FBiH je ponovo osnovala Grad Sarajevo, kao zasebnu upravnu jedinicu,⁵ ali u praksi je to značilo veoma malo, jer su imali samo četiri od deset prijeratnih općina, dok se Kanton proteže preko cijele teritorije prijeratnog Grada Sarajeva koja je ostala u FBiH, kao što je prikazano na tabeli niže.

Nove strukture uprave su zacementirane i mehanizmi uprave koji su do tada postojali se ne mogu više primjenjivati. Kao i u TV skeču, dva dijela Sarajeva počela su upravljati prikupljanjem i odlaganjem smeća odvojeno, ali administrativne realnosti post-dejtonske Bosne otišle su dalje od mašte autora skeča. Dok je Istočno Sarajevo dobilo status grada od Republike Srpske, i sve funkcije koje od grada mogu očekivati, Grad Sarajevo se smanjio na skoro virtualno tijelo, s veoma nejasnim nadležnostima. To je značilo da Grad praktično nije u mogućnosti pružiti niti jednu uslugu koju je obavljao prije rata.⁶ U takvim okolnostima, Kanton Sarajevo je jednostavno zadržao nadležnosti koje je oduzeo Gradu još 1996.

---

ponekad u skladu s daytonskim Ustavom, što je uzrokovalo stvaranje potpunog haosa u vezi sa Sarajevom. Vladajuća Stranka demokratske akcije raspustila je samovoljno gradsku skupštinu, proglasila Sarajevo kantomom, i ustanovila kantonalnu skupštinu od prisutnih predstavnika devet gradskih općina. Da bi stvari bile još gore, granice uspostavljenog kantona još uvijek su bile zagonetka jer se još uvijek raspravljalo da li da uključe ne samo pomenutih devet, već do četrnaest općina, uključujući Kiseljak, Visoko, i druge susjedne općine.

⁴ Mulić-Bušatlija Snježana, "Sarajevo se vraća kući" Dani, 1. septembar 2000.

⁵ Ustav Bosne i Hercegovine odredio je da je Grad Sarajevo glavni grad države Bosne i Hercegovine. Međutim, funkcioniranje, teritorijalni obuhvat, nadležnosti, kao i izvori financiranja Grada Sarajeva, kao glavnog grada, nisu uopće razmatrani. Također, Članom 4., Ustav Federacije Bosne i Hercegovine propisao je da je: „Glavni grad Federacije Sarajevo“. Konkretnije određenje organizacije Grada Sarajeva, kao i njegovog funkcioniranja i ovdje ostaje neregulirano. Amandmanom XXVI na Ustav FBiH od 08.05.1997. g., propisano je da se: „u Kantonu Sarajevo osniva Grad Sarajevo. Ustavom Kantona Sarajevo bit će uređeno koje općine ulaze u sastav Grada Sarajeva.“ Amandmanom I na Ustav Kantona Sarajevo propisano je da se sve uređuje Statutom Grada: „...U Kantonu Sarajevo Grad čine četiri općine, kao jedinicu lokalne samouprave.... Nadležnost i unutrašnja organizacija Grada uređuju se Statutom Grada.“ - Grad Sarajevo. „Pravni položaj Grada Sarajeva“, www.sarajevo.ba

⁶ Na primjer, uslugu organiziranja javnog prevoza u Sarajevu ne može obavljati grad jer tramvajska linija vozi sve do Ilidže, općine koja je sada van područja grada.

Sarajevo do 1992		Sadašnje Sarajevo		
Grad Sarajevo		Federacija BiH		Republika Srpska
		Grad Sarajevo	Kanton Sarajevo	Istočno Sarajevo
Općine	Centar	Centar	Centar	
	Novi Grad	Novi Grad	Novi Grad	
	Novo Sarajevo	Novo Sarajevo	Novo Sarajevo	Istočno Novo Sarajevo
	Stari Grad	Stari Grad	Stari Grad	Istočni Stari Grad
	Ilidža		Ilidža	Istočna Ilidža
	Ilijaš		Ilijaš	
	Vogošća		Vogošća	
	Hadžići		Hadžići	
	Trnovo		Trnovo FBiH	Trnovo RS
	Pale			Pale
				Sokolac

Tabela 1: Sarajevske općine

Pitanje spora Grad - Kanton je već preko jedne decenije bilo daleko od rješenja, kada je Ustavni sud FBiH donio presudu 2010. Presuda je naložila da Kanton Sarajevo mora vratiti Gradu Sarajevu njegovu imovinu, a djelimična presuda je naložila prenos kantonalnih nadležnosti⁷ nazad Gradu Sarajevu.⁸ Presudu, koja naizgled označava početak kraja 15 godina dugog sukoba između Kantona i Grada, pozdravio je gradonačelnik Sarajeva, Alija Behmen, kao “novo poglavlje u historiji Sarajeva, koje ima za cilj vratiti grad njegovim građanima i povećati kvalitet življenja, dakle, dakle povratiti im dostojanstvo.”⁹ Ali, šta to zapravo znači?

Promatrajući ovo u praksi, postaje jasno da ovo nije slučaj koji će se lako riješiti. Imajući na umu da su i grad i kanton ostali u svojim granicama od 1997., još uvijek je zagonetka na koji će način presuda biti provedena u praksi. Ali još važnije je na koji će način njena provedba utjecati na građane Sarajeva i usluge koje im se pružaju, i da li će se kvalitet ovih usluga poboljšati?

Kantonalna moderna igračka

Izgrađena na zemlji koja se ranije koristila kao smetljište od 1963., deponija Kantona Sarajevo hvaljena je kao model za regiju Zapadnog Balkana, zbog svoje učinkovitosti u obavljanju komunalnog posla i tehnološkog napretka. Stari dio smetljišta je zatrpan, opremljen cijevima za prikupljanje metana i zasađen sa oko 2500 stabala. Nova deponija ispunjava standarde EU, a lokalitet je

⁷ Do sada je presuda samo djelimična, jer se nije dotakla sakupljanja otpada niti ostalih komunalnih usluga kao što su voda, kanalizacija, sakupljanje otpada, grijanje, plin, tržnice, javni parkovi, vatrogasci, lokalne zdravstvene usluge, sportski objekti, groblja. Grad se, međutim, nada da će presuda u vezi s pomenutim uslugama biti u skladu sa prvim dijelom presude.

⁸ Sud je presudio u korist Grada Sarajeva, navodeći da Kanton krši lokalne i EU zakone – Evropsku povelju o lokalnoj samoupravi, Ustav BiH i Ustav FBiH – u pogledu prava Grada Sarajeva na lokalnu samoupravu.

⁹ Prof. dr. Alija Behmen, gradonačelnik Sarajeva: “Sarajevo je grad koji je opstajao zahvaljujući zagledanosti u budućnost”, Bedrudin Gušić, 19. oktobar 2011.

opremljen novom tehnologijom za odlaganje otpada. Prikupljeni metan sa starog i novog smetlišta osigurava dovoljno električne energije za rad same deponije. Instalirani su moderni sistemi za preradu otpadnih voda i monitoring, kao i sistem monitoringa koncentracije gasa i radioaktivnosti i za podzemne i za otpadne vode.¹⁰

U Kantonu Sarajevo kažu da je do sada uloženo oko 20 miliona BAM¹¹ u deponiju. Kanton je finansirao većinu projekta vlastitim sredstvima, dok se malim dijelom finansirao iz donacija i stranih kredita.¹² Kantonalne vlasti su bez lažne skromnosti ponosne na ovu investiciju za 450 000 građana koji žive u 9 općina u Sarajevskom kantonu, kao i na uslugu koju pružaju.

Zijada Krvavac, pomoćnica ministra u Ministarstvu prostornog uređenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo, s ponosom kaže: “Mi smo pioniri kada je riječ o razvoju zakonodavstva i o provedbi tih propisa!”¹³

Kada je riječ o recikliranju, međutim, Kanton se nema bogzna čime pohvaliti. U cijelom Kantonu reciklira se samo 12% od ukupne količine prikupljenog smeća.¹⁴ Bez obzira na očigledan nedostatak zakonske okosnice¹⁵, osnovni razlog za tako mali procenat recikliranog otpada – prema nekim stručnjacima¹⁶ – je struktura Javnog kantonalnog preduzeća RAD.¹⁷ RAD predstavlja prilično osebujan model javne kompanije koja pruža usluge poput uklanjanja snijega, čišćenja ulica i upravljanja parkiralištima, i čiji je budžetski deficit za 2010. godinu od oko 7.6 miliona BAM pokriven subvencijom¹⁸ Kantonalne vlade. Osim toga, RAD ostvaruje dobit putem ponuda za komercijalne aktivnosti.¹⁹

---

¹⁰ Ekonomska komisija Ujedinjenih nacija za Evropu: Drugi pregled stanja okoliša u BiH, mart 2011.

¹¹ Populari intervju sa Zijadom Krvavac, pomoćnikom ministra u Ministarstvu prostornog uređenja i zaštite okoliša, Kanton Sarajevo, maj 2011.

¹² Kanton je podigao kredit od oko 2.5 miliona američkih dolara od Svjetske banke za deponiju, vozila i postrojenje za sortiranje.

¹³ Populari intervju sa Zijadom Krvavac, pomoćnikom ministra u Ministarstvu prostornog uređenja i zaštite okoliša, Kanton Sarajevo, maj 2011.

¹⁴ Populari intervju sa Enesom Filipovićem, izvršnim direktorom ekonomskog i pravnog sektora u KJKP RAD, oktobar 2011.

¹⁵ Oba entiteta su stvorila temelje okolišnom zakonodavstvu, iako je samo ograničena količina zakonodavstva koje se odnosi na okolišne ekonomske instrumente trenutno operativno. U većini slučajeva, izgleda da trenutna politika Vlade u upravljanju okolišnim problemima koristi regulatorne instrumente prije nego tržišne mehanizme (Ekonomska komisija Ujedinjenih nacija za Evropu: Drugi pregled stanja okoliša u BiH, mart 2011.).

¹⁶ Ovo je pozicija Grontmija, međunarodne konsultantske firme koju je unajmila švedska SIDA da u BiH provede program za općinski otpad u trajanju od četiri i po godine. Prezentirajući dugu historiju skandinavskih zadruga, Grontmij je počeo raditi u regiji Bijeljine u vrijeme kada se otvorila bijeljinska deponija, pružajući pomoć kod planiranja budžeta, donacije opreme, i radionica za izgradnju kapaciteta. Projekat je započeo sa kompletnim remontom općinskih budžeta s ciljem potpune transparentnosti troškova, a od svake općine se zahtijevalo da izradi vlastitu strategiju upravljanja čvrstim otpadom.

¹⁷ Porijeklo RAD-a može se pratiti do gradske komunalne kompanije koja se zvala “Čistoća i putevi”, koja je osnovana 1946. Grad je promijenio ime kompanije u RAD 1961. Grad Sarajevo, međutim, nije više vlasnik RAD-a, već je to Kanton Sarajevo. Svojim osnivanjem, Kanton je preuzeo kompaniju RAD, skupa sa velikim dijelom bivših gradskih nadležnosti i imovine.

¹⁸ Federacija Bosne i Hercegovine, Ured za reviziju institucija u FBiH. Izvještaj o reviziji finansijskih izvještaja budžeta Kantona Sarajevo za 2010. Ured za reviziju institucija u FBiH: Sarajevo, 2011. Također, budžet kantona Sarajevo za 2011. i 2012.

¹⁹ Kao na primjer rušenje bespravno izgrađenih objekata, što obično plaća općina.

Ovakva struktura čini prihode ove kompanije netransparentnim.²⁰ Štaviše, koncept jedne kompanije – u našem slučaju RAD-a – koja je zadužena i za sakupljanje otpada i za upravljanje deponijom na koju odlaže taj otpad, ne stvara poticaj za recikliranje.²¹ Općeprihvaćeno načelo je da zasebna kompanija vodi deponiju i naplaćuje otpad po toni sa fiksnom stopom, a kompanije koje sakupljaju otpad time su motivirane da recikliraju i stvaraju profit. Čak i tačna priroda odnosa kompanije sa vlasnikom – Kantonom – ostaje nejasna. Dok Kanton tvrdi da subvencionira RAD samo za operativne svrhe,²² RAD vidi ovo kao odnos pružatelja usluga, u kojoj Kanton samo plaća za usluge koje kompanija obavlja – poput čišćenja ulica, i čišćenja snijega tokom zime – RAD ne prima subvencije.²³

U svakom slučaju, Kanton je osigurao da građani Sarajeva za sada nastave koristiti usluge njihove kompanije. Iako 14 privatnih kompanija u Sarajevu posjeduje licencu za skupljanje različitih kategorija otpada,²⁴ jedino je javnoj kompaniji RAD dozvoljeno da prikuplja komunalni otpad – smeće koje proizvede 500000 građana koji žive u Kantonu. Ako se vrati na presudu Ustavnog suda u slučaju Grad protiv Kantona, Kanton će konačno morati izmijeniti i dopuniti svoj sistem javnih usluga u brojnim sektorima, uključujući i upravljanje otpadom. Novi sistem mora uključiti Grad Sarajevo, a još i više općine.²⁵ Postoji i novi nacrt Zakona o upravljanju komunalnim otpadom, koji je inicirao Kanton, ali još uvijek se čeka na raspravu. Zakon ima za cilj utvrditi precizne uloge u sektoru upravljanja otpadom koje će imati Grad i općine, i one koje će imati Kanton, te da definiše na koji će način raditi drugi pružatelji usluga u sektoru upravljanja otpadom. To će konačno jasno razgraničiti posao koji obavlja Javno kantonalno komunalno preduzeće, i drugi pružatelji usluga koji će biti ugovoreni u skladu sa procedurama javne nabave.²⁶ Prema Privrednoj komori Kantona Sarajevo, postojeći nacrt je pokušao postići ove ciljeve, ali nije uspio.²⁷

Novonastale dileme koje su već na dnevnom redu lokalnih kreatora politika vode ka veoma različitim pozicijama. I kanton i RAD čvrsto vjeruju da bi decentralizacija usluga odmah dovela do haosa,²⁸ neizbježno uzrokujući oštar pad u kvaliteti usluga koje se pružaju građanima. Grad i neke općine, s druge strane, vjeruju da je ovaj strah od decentralizacije neosnovan, jer bi svaka privatna kompanija

---

²⁰ Populari intervju sa Željkom Varunekom, sekretarom općinskog vijeća sarajevske općine Centar, januar 2012., i sa konsultantima iz Grontimija, august 2011. Postavljaju pitanje o tome koliko RAD dobiva od građana, koliko od Kantona po raznim osnovama, i koliko od svake svoje aktivnosti, uključujući komercijalne aktivnosti.

²¹ Odvajanje usluga upravljanja deponijom od sakupljanja i transporta komunalnog otpada dio je Strategije upravljanja krutim otpadom, kako bi se stvorio poticaj za kompanije koje se bave sakupljanjem da smanje količinu otpada koji pohranjuju na deponiju, jer moraju platiti fiksni iznos po toni drugoj kompaniji koja upravlja deponijom. Na taj način, kompanije koje sakupljaju su motivirane da pokrenu sortiranje i odvajanje otpada da bi smanjile količinu otpada koji odlažu na deponiju, što će im dugoročno gledano samo povećati profit. Na taj način se životni vijek sanitarne deponije produžuje bez potrebe za dodatnim ulaganjima. Kada je samo jedna kompanija zadužena za sve, ostavlja se prostor za nadoknađivanje gubitaka jednog sektora, iz drugog, profitabilnijeg sektora.

²² Populari intervju sa Zijadom Krvavac, pomoćnikom ministra u Ministarstvu prostornog uređenja i zaštite okoliša, Kanton Sarajevo, maj 2011.

²³ Populari intervju sa Enesom Filipovićem, izvršnim direktorom ekonomskog i pravnog sektora u KJKP RAD, 21. oktobar 2011.

²⁴ Na primjer, stari automobili, metal, gume, i plastika

²⁵ Gradske općine su zajedno sa Gradom Sarajevom u sudskom procesu protiv Kantona po pitanju ovih nadležnosti.

²⁶ Primjedbe, prijedlozi i mišljenja na Nacrt zakona o održavanju čistoće i upravljanju komunalnim otpadom, Predmet broj: SO/7-234/11, Privredna komora Kantona Sarajevo, 8/12/2011

²⁷ Ibid.

²⁸ Populari intervju sa Zijadom Krvavac, pomoćnikom ministra u Ministarstvu prostornog uređenja i zaštite okoliša, Kanton Sarajevo, 16. maj 2011. i sa Enesom Filipovićem, izvršnim direktorom ekonomskog i pravnog sektora u KJKP RAD, 21. oktobar 2011.

koja bi konačno zamijenila RAD bila ugovorena na temelju kvaliteta svog rada. Druga mogućnost je da postoji nekoliko kompanija, od kojih svaka pokriva vlastitu općinu/područje.²⁹

Tek treba vidjeti koja će biti zakonska rješenja kada se spor konačno riješi, ali još je važnije kako će sve funkcionirati u praksi. Do sada je Grad Sarajevo učinio veoma malo da sagleda stvarna pitanja vezana za komunalni otpad. Ne postoji strategija, niti je izrađen akcioni plan, koji bi se odnosio na neophodne kapacitete, vještine, resurse, itd.³⁰

Prema istoku

Nedaleko od ekološke moderne deponije Kantona Sarajevo, na putu prema Istočnom Sarajevu, kamioni puni smeća koje svakodnevno proizvode građani Istočne Ilidže, Istočnog Novog Sarajeva i Trnova, skreću s glavne ceste kako bi izbacili svoj teret u napušteni dio kamenoloma. Trn u oku lokalne zajednice, smetlište 'Krupac', upotrebljava se od 1995. godine, i na lokalitetu se nalaze značajne količine otpada do sada sakupljenog u Istočnom Sarajevu.

Ovo smetlište nema sistem za tretman procjednih voda sa deponije, koje završavaju na najnižoj tački, u ovom slučaju, u rijeci Željeznici, jednom od dva glavna izvora vode za grad.³¹ Čini se da do sada toksini koji cure sa smetlišta Krupac još uvijek nisu dospjeli do rezervoara pitke vode, ali stručnjaci tvrde da je pitanje vremena kada će se to i desiti, a sa svakom kišom šanse su sve veće.³² Osim toga, zbog činjenice da iskopine sa obližnjeg kamenoloma koje se vade eksplozivom stvaraju pukotine, omogućujući tako toksinima sa smetlišta Krupac da procure kroz stijene u zemlju, ova deponija predstavlja ekološku tempiranu bombu.

I dok je Kanton Sarajevo mogao koristiti predratnu infrastrukturu za komunalne poslove Grada Sarajeva (iako jako uništenu tokom rata), novostvoreni Grad Istočno Sarajevo – 10 minuta vožnje od gradskog centra u FBiH – morao je izgraditi vlastitu od nule. Još uvijek bez adekvatne zgrade³³ Gradske uprave, službenici iz Istočnog Sarajeva pružaju usluge za između 80,000 i 100,000 osoba za koje se procjenjuje da žive u ovom dijelu Sarajeva. Oni priznaju činjenicu da je smetlište Krupac, iako uključeno u plansku dokumentaciju, daleko od ispunjavanja bilo kojeg modernog sanitarnog standarda, te da prijeti da kontaminira vodene tokove, od kojih se neki koriste kao izvori tekuće vode građanima Sarajeva³⁴. Ovo priznanje, međutim, nije puno pomoglo.

---

²⁹ Populari intervju sa Željkom Varunekom, sekretarom Općinskog vijeća sarajevske Općine Centar, januar 2012., i sa Miroslavom Živanovićem, zamjenikom gradonačelnika Grada Sarajeva, juni 2011.

³⁰ Populari intervju sa Miroslavom Živanovićem, zamjenikom gradonačelnika Grada Sarajeva, juni 2011.

³¹ Tikveša Rijad, "Teški metali stigli do rijeke", Fondeko Svijet, Sarajevo 2010., br. 32.

³² EKOTIM, lokalna NVO, provela je testiranje uzoraka vode iz rijeke Željeznice koje je pokazalo da se količina teških metala i ostalih toksičnih hemikalija povećala do alarmantnog nivoa u rijeci Željeznici nizvodno od deponije Krupac.

³³ Uprava Grada Istočno Sarajevo unajmljuje prostorije od Elektrotehničkog fakulteta u Istočnom Sarajevu.

³⁴ Populari intervju sa dužnosnicima iz Istočnog Sarajeva: Mile Borovina – šef Odjela za urbanizam, saobraćaj i komunalne usluge Istočnog Sarajeva, Miroslav Lučić – predsjedavajući gradske skupštine, i Igor Goljanin – šef ureda gradonačelnika, juni 2011.

Haos nasuprot kontroli: deponija Krupac (lijevo) i sanitarna deponija Kantona Sarajevo (desno).

Logika diktira direktnu integraciju deponije u Istočnom Sarajevu u postojeće kantonalno područje s kojeg se sakuplja otpad, te iako su dvije uprave nekoliko puta sjedile i razgovarale o ovom problemu, dogovor nije postignut. 2005. godine su bili najbliži sporazumu kada su Grad Istočno Sarajevo i Kanton Sarajevo razmotrili modele rješavanja problema Krupac. Tada je dogovoreno da premještanje otpada sa deponije Krupac u Istočnom Sarajevu na kantonalnu deponiju u Sarajevu treba početi u julu 2006. Lokalna razvojna agencija SERDA osigurala je inicijalna sredstva u iznosu od oko 250.000 KM³⁵, ali projekat nikada nije počeo. Sporazum nije potpisan, a jedan od kamena spoticanja bila je cijena odlaganja otpada za Istočno Sarajevo.³⁶ Komunikacija po ovom pitanju je od tada prestala.³⁷ Čini se da su trenutno i Kanton Sarajevo i Grad Sarajevo više zaokupljeni borbom za kontrolu nad prihodima od komunalnih usluga dok eko-katastrofa koja samo što se nije desila u predgrađu Sarajeva ostaje van fokusa jednostavno zato što je locirana na teritoriji RS.

Prije nego se olako zaključi da je ovo tipičan međuetnički problem koji se ne može riješiti jer su ti ljudi različitih etničkih pripadnosti, povezani s veoma različitim političkim partijama, i koji ne dijele zajedničku viziju budućnosti, razmislimo nakratko o gradiću Visoko, udaljenom oko 30 km od Sarajeva, na koje također utiče politika o upravljanju otpadom Kantona Sarajevo.

Općina Visoko dijeli istu sudbinu sa Istočnim Sarajevom, jer je i ona isključena iz korištenja deponije u Sarajevu, pošto se nalazi odmah iza kantonalne granice. Za razliku od Istočnog Sarajeva, Visoko je dio istog entiteta kao i Kanton Sarajevo, i njime upravlja ista koalicija stranaka, istog nacionalnog predznaka. Usprkos blizini sarajevske deponije, Visoko mora prevoziti svoj otpad u Zenicu, udaljenu 44 kilometra, gdje je smještena iduća najbliža sanitarna regionalna deponija. Za mali grad poput Visokog, to podrazumijeva troškove transporta koje grad teško da može priuštiti. Njihovo rješenje: umjesto transporta 10 kamiona do zeničke sanitarne deponije, oni šalju tri, a ostalih sedam završe na nekom ilegalnom smetljištu u njihovoj općini, ili u rijeci Bosni.³⁸

³⁵ Šušnjar A., "Početak izmještanja smeća u julu", 16. Juni 2006.

³⁶ Postojale su različite interpretacije o tome zašto je sporazum propao, ali svi akteri su se složili da je glavna prepreka bila cijena.

³⁷ Populari intervju sa Farukom Cerićem, upraviteljem projekta, Sarajevska regionalna razvojna agencija, maj, 2011.

³⁸ Ibid.

U međuvremenu, vlasti u Kantonu Sarajevo su još odlučnije u svojoj namjeri da koriste deponiju samo za svoje vlastite potrebe, i kažu da je “teško dobiti još prostora za deponiju zbog ilegalne gradnje u blizini lokacije,”³⁹. Trenutno se deponija proteže na površini manjoj od 65 ha od ukupnih 94,5 ha koje trenutni kantonalni prostorni planovi dodijeljuju deponiji,⁴⁰ uz nadu da će biti dodijeljeno još zemlje u sljedećem planskom dokumentu,⁴¹ jer postoji mogućnost širenja na susjedno područje.⁴² Stručnjak za upravljanje otpadom Mikael Boldt objašnjava:

„Ako pomjere ogradu samo 50 metara, odjednom će se pojaviti cijela dolina novog prostora. Postoje i tehnike koje bi im pomogle da mnogo efikasije upravljaju prostorom. Trenutno ne znaju za njih, ili ne žele znati za ove metode.“⁴³

Godine 2012., na drugoj strani grada, službenici iz Istočnog Sarajeva također nisu previše zainteresirani za vršenje pritiska kako bi se ostvarila veća suradnja, jer smatraju da bilo kakva međuentitetska suradnja zahtijeva uključivanje i entitetske Vlade.⁴⁴ Oni prepoznaju ekonomski motiv za suradnju, ali smatraju da to politički nije održivo u ovom trenutku. S obzirom na političku blokadu u koju je Bosna zapala u posljednjih nekoliko godina, malo je vjerovatno da će do suradnje doći. Bez prevelikog protivljenja politički Kantona Sarajevo, Ministarstvo prostornog planiranja, građevine i ekologije RS,⁴⁵ izišlo je s drugim rješenjem za problem divlje deponije Krupac. Rješenjem koje uopće ne zahtijeva međuentitetsku suradnju.

RS razmatra ulaganje ogromnih sredstava da bi izgradila zasebnu sanitarnu deponiju za građane Istočnog Sarajeva. Ideja je da se uradi ekonomska studija izvodivosti pretvaranja postojeće općinske nesanitarne deponije na Palama u sanitarnu. Ukoliko se to pokaže izvodivo i isplativo,⁴⁶ uskoro će početi sanacija postojeće deponije.⁴⁷ U najboljem mogućem slučaju, trebat će najmanje šest do sedam godina⁴⁸ da se ovaj projekat završi, a do tada će Istočno Sarajevo nastaviti koristiti postojeće smetlište – Krupac – koje će i dalje predstavljati ozbiljnu ekološku prijetnju.

---

³⁹ Populari intervju sa Zijadom Krvavac, pomoćnikom ministra u Ministarstvu prostornog uređenja i zaštite okoliša, Kanton Sarajevo, maj 2011.

⁴⁰ Prostorni plan Kantona Sarajevo za period 2003. – 2023. predvidio je širenje deponije na 94,5 ha (Odjeljak 3.3.15, Član 116)

⁴¹ Populari intervju sa Zijadom Krvavac, pomoćnikom ministra u Ministarstvu prostornog uređenja i zaštite okoliša, Kanton Sarajevo, maj 2011.

⁴² Ekonomska komisija Ujedinjenih nacija za Evropu: Drugi pregled stanja okoliša u BiH, mart 2011.

⁴³ Populari intervju sa Mikaelom Boldtom, stručnjakom za upravljanje otpadom, kojeg je Grontmij unajmio za SIDA-in Program SWM BiH, maj 2011.

⁴⁴ Populari intervju sa dužnosnicima iz Istočnog Sarajeva: Mile Borovina – šef Odjela za urbanizam, saobraćaj i komunalne usluge Istočnog Sarajeva, Miroslav Lučić – predsjedavajući gradske skupštine, i Igor Goljanin – šef ureda gradonačelnika, juni 2011.

⁴⁵ Koje je zaduženo za implementaciju projekta upravljanja čvrstim otpadom u RS. Na samom početku, prva faza projekta upravljanja čvrstim otpadom provedena je od strane jednog tima koji je organiziralo Ministarstvo okoliša FBiH, sa članovima iz oba entiteta, dok je za provedbu druge faze RS insistirao da postoje dva različita tima.

⁴⁶ Nije se moglo finansirati od kredita Svjetske banke. Republika Srpska je aplicirala za sredstva kod Western Balkans Investment Framework-a. Vodeći se svojim kriterijima, WBIF neće osigurati finansiranje za studiju razvoja ukoliko je Svjetska banka finansijer. Bilo ko drugi, npr, EBRD, može finansirati izgradnju.

⁴⁷ Bit će izgrađena dodatna parcela na kojoj će se odlagati otpad dok se postojeća deponija sanira.

⁴⁸ Populari intervju sa Svjetlanom Radušin, pomoćnikom ministra za okoliš u Vladi RS, oktobar 2011.

Ironična je činjenica da dok se relevantni akteri nisu uspjeli dogovoriti o suradnji, radnici u kompanijama s obje strane nemaju takvih problema i spremni su pomoći jedni drugima kad god je to potrebno.⁴⁹ Komunalno preduzeće u Istočnom Sarajevu – također nazvano RAD – posjeduje samo pet kamiona, a svaki je star preko 20 godina, i često se kvare. Kada se to desi, RAD iz Sarajevskog kantona šalje kamione da pomognu RAD-u⁵⁰ u Istočnom Sarajevu, i to uglavnom bez naknade.⁵¹ Što se tiče skupljanja smeća, ova suradnja se treba proširiti na sve aspekte upravljanje otpadom kako bi se pokrilo cijelo područje s kojeg se otpad skuplja.

Načelo blizine na bosanski način

U EU je poznato kao “načelo blizine”, i predstavlja – osim neophodnih sanitarnih principa – jedan od kamena temeljaca evropske politike o deponijama. Načelo blizine jasno kaže da bi se otpad trebao odlagati što bliže mjestu nastajanja, kako bi se smanjilo vrijeme, energija i finansijski i okolišni troškovi dugog transporta – što na kraju može prevagnuti u korist opcija kao što su recikliranje ili kompostiranje.⁵²

Za vrijeme Jugoslavije, općine ili u nekim slučajevima gradovi, poput Sarajeva, imali su vlastite deponije izgrađene u skladu sa urbanističkim planovima, ali bez sanitarnih mjera, bar ne u skladu s današnjim standardima. Post-dejtonski⁵³ koncept upravljanja otpadom u BiH nije se puno razlikovao od starog – osim dodatnog tereta funkcioniranja u post-ratnom ambijentu – u oba entiteta općine su i dalje nadležne za upravljanje otpadom koji stanovnici proizvedu. Nije postojala državna strategija koja je regulirala otpad, niti su niži nivoi imali adekvatne strategije za upravljanje njime.

Kada se za BiH počela otvarati EU perspektiva, Evropska komisija je finansirala “Strategiju za upravljanje čvrstim otpadom BiH (SWM),” koja je završena 2000. Iako ovu Strategiju nikad nije zvanično usvojila niti jedna BiH institucija⁵⁴, entiteti su usvojili međusobno kompatibilne Akcione planove za provedbu Strategije. U isto vrijeme, 2002. godine, BiH je potpisala kreditni aranžman sa Svjetskom bankom za kredit namijenjen provedbi projekta „Strategija za upravljanje otpadom u BiH“ Svjetske banke, koji je prvi u praksi predstavio praktične korake ka provedbi Strategije za upravljanje otpadom.⁵⁵

---

⁴⁹ Dok tri “gornje” općine – Pale, Sokolac i Istočni Stari Grad – imaju svoju divlju deponiju, kao i kompanije koje vrše sakupljanje.

⁵⁰ Populari intervju sa Mommirom Bjelicom, direktorom Komunalnog preduzeća RAD, Istočno Sarajevo, maj 2011.

⁵¹ Populari intervju sa Enesom Filipovićem, izvršnim direktorom ekonomskog i pravnog sektora u KJKP RAD, 21. oktobar 2011.

⁵² Načelo blizine prvi put je uvedeno kao nešto što se treba uzeti u obzir u Strategiji Evropske zajednice o upravljanju otpadom kada je Okvirna direktiva o otpadu iz 1974. izmjenjena i dopunjena 1991. (FN – prema 91/156/EEC i 91/962/EEC) kako bi taj koncept bio uveden na nivou država-članica. Izmijenjena i dopunjena direktiva zahtijevala je da svaka zemlja članica bude samoodrživa u smislu odlaganja vlastitog otpada.

⁵³ Prema Ustavu BiH, segment zaštite okoliša je u nadležnosti entiteta. U FBiH, odgovornosti su dalje podjeljene po kantonima.

⁵⁴ Populari intervju sa Zijadom Krvavac, pomoćnikom ministra u Ministarstvu prostornog uređenja i zaštite okoliša, Kanton Sarajevo, maj 2011.

⁵⁵ Kriteriji Svjetske banke podrazumijevali su da BiH potpiše zajam, nakon čega je država podijelila sredstva entitetima. Krajnji korisnici su regije koje ispunjavaju kriterije projekta Upravljanje čvrstim otpadom. Glavni kriteriji odnose se na stanovništvo i veličinu regije (gravitacijsko područje). Međuopćinska vijeća potom formiraju javno preduzeće nadležno za upravljanje deponijom i to javno preduzeće će uzeti kredit Svjetske banke neophodan da se

Strategija je postavila cilj da okonča trenutnu praksu odlaganja na mjesnim lokalitetima, jer oni predstavljaju glavne uzroke zagađenja i imaju negativan utjecaj na zdravlje. Trebali bi biti zamijenjeni sa “najviše 16 regionalnih deponija koje opslužuju nekoliko susjednih općina”⁵⁶ do 2009.⁵⁷ Jasno slijedeći EU politiku o otpadu – koja zahtijeva od zemalja članica da izrade planove koji postavljaju strateške ciljeve, ali prepušta praktične detalje regionalnim i lokalnim planovima – Strategija upravljanja otpadom u BiH podrazumijeva da nekoliko općina (ne navodeći eksplicitno koje su to općine) pronađe zajednički interes i koordinira putem međuopćinskih konglomerata,⁵⁸ kako bi se za funkcioniranje regionalnih sanitarnih deponija upotrebljavala najmanja moguća količina komunalnih usluga.

Poštujući načelo blizine, Strategija upravljanja otpadom BiH, kada se implementira, trebala bi kreirati održiviji i isplativiji sistem nego prethodna jedinstvena općinska taktika odlaganja. Svaka od 16 zamišljenih regionalnih deponija trebala bi opsluživati područje nastanjeno sa najmanje 250 000 stanovnika, ali unutar radijusa ne većeg od 50 kilometara. Kako bi se ispoštovalo načelo blizine, ta područja sakupljanja otpada za deponije, definirana kao regije, bi ponekad trebala presijecati međuentitetske granice.

U Sarajevu se to očito nije desilo. Ako bi se poštovalo načelo blizine, Visoko i Istočno Sarajevo bi po prirodi stvari upali u ovo područje sakupljanja otpada. Međutim, usprkos maloj udaljenosti, Istočno Sarajevo ne vozi svoj otpad na lokalitet deponije Kantona Sarajevo. Ona se koristi samo za smeće nastalo u 9 općina ovog kantona. Čini se da – iako BiH nominalno ima ambiciju aplicirati za kandidatski status EU i početi pristupne pregovore o pojedinačnim poglavljima Acquis-a – kantonalna politika o otpadu nije usmjerena ka dostizanju EU normi. U Kantonu smatraju pojam “regionalni” problematičnim, i kažu da se “Kanton Sarajevo može smatrati regijom, na osnovu broja stanovnika koji žive u ovih devet općina.”⁵⁹

Čini se, međutim, da postoje neki Bosanci koji razumiju razloge zbog kojih je politika o otpadu u EU evoluirala⁶⁰ u jedan integrirani pristup, koji otpad sve više tretira kao resurs.⁶¹ U Bijeljini, gradu

---

izgradi sanitarna deponija, dok općine koje su vlasnici preduzeća pružaju garanciju da će vratiti kredit ukoliko to preduzeće ne bude moglo, i to svaka općina prema svom udjelu u vlasništvu preduzeća. Sakupljanje i transport bi tada trebali biti u nadležnosti drugih, ovisno o željama pojedinih općina, privatnih i javnih preduzeća. Krajem 2008. godine Svjetska banka odobrila je drugi kredit, od 40 miliona američkih dolara, za drugu fazu projekta Upravljanje čvrstim otpadom.

⁵⁶ Witton Karin, EUPHARE Study: BiH Strategy for Solid Waste Management. 2000.

⁵⁷ Iako je inicijalnim planom iz 2000. bila predviđena izgradnja 16 deponija do decembra 2009., u okviru prve faze kredita Svjetske banke (2002 – 2010) izgrađeno je samo 6 sanitarnih deponija, a ostaje nada da će se izgradnja 10 – 12 deponija završiti do kraja druge faze 2014.

⁵⁸ Potpisivanjem međuopćinskih sporazuma i formiranjem međuopćinskih vijeća.

⁵⁹ Populari intervju sa Zijadom Kravac, pomoćnikom ministra u Ministarstvu prostornog uređenja i zaštite okoliša, Kanton Sarajevo, maj 2011.

⁶⁰ Propisi EU stavili su naglasak na odgovornost proizvođača, ali i na uspostavu sistema prikupljanja otpada s odvojenim tokovima prikupljanja i sortiranja otpada, izgradnju objekata za reciklažu i tretman, i izgradnju deponija u skladu sa EU standardima.

⁶¹ Ograničavanjem kvalitete i količine otpadnog materijala koji ide na deponiju, Direktiva o otpadnim deponijama (99/31/EC) implicitno zahtijeva da se određeni tokovi otpada odvojeno prikupljaju, a da se sav otpad tretira prije transporta na deponiju, tako da se moraju izgraditi objekti za preradu prije tretmana.

smještenom u blizini granice sa Srbijom, 120 kilometara od Sarajeva, kao da se otvorio paralelni univerzum.

DA, oni to mogu!

Općinski načelnici: Mićo Mičić, Vasilije Perić, Sead Muminović, Taib Muminović, and Rado Savić redovno se sastaju sa Dragišom Marjanovićem, direktorom javnog komunalnog preduzeća EKODEP. Ova kompanija, koju su 2005. godine osnovale tri općine iz RS – Bijeljina, Ugljevik, Lopare – i dvije iz FBiH – Čelić i Teočak, nadležna je za upravljanje regionalnom sanitarnom deponijom „Brijesnica“, koja je smještena u Općini Bijeljina. Ovih pet općina se složilo da će podijeliti finansijski teret izgradnje sanitarne deponije u skladu sa EU standardima, od kredita namijenjenog projektu „Strategija upravljanje otpadom“ Svjetske banke, a javno komunalno preduzeće EKODEP djeluje kao glavni dužnik.⁶²

Članovi Upravnog odbora EKODEP-a na sastanku sa predstavnicima Grontmija (Foto: Grontmij)

U svakom demokratkom društvu, kada gradske vlasti poboljšaju određene usluge koje pružaju građanima, načelnik i cijela uprava pridobiju podršku tih istih građana. Time također povećaju svoje šanse da ponovo budu izabrani na sljedećim lokalnim izborima. Bez adekvatnog lokaliteta za odlaganje otpada u široj regiji, pronalaženje rješenja bio je cilj svake općine u regiji Bijeljina, bez obzira kojem entitetu ona pripadala. Još jedan važan mehanizam koji stoji iza ove suradnje sigurno je i ekonomski – podijeliti finansijski teret ovog kredita. Zajednički rad i koordinacija jednostavno su postali nužnost u ovom procesu, a činjenica da sudionici dolaze iz različitih entiteta – i etničkih grupa – jednostavno nije predstavljala prepreku.

---

⁶² Oni prikupljaju novac koji moraju poslati u entitetska ministarstva finansija, a koji ona potom vraćaju Ministarstvu finansija i trezora BiH, jer Svjetska banka potpisuje ugovore samo sa državnim nivoom. Ova veza mora biti čvrsta jer entitetska ministarstva moraju osigurati da oni koji su uzeli kredit isti mogu i vratiti, a ako ne mogu, moraju pronaći način da vrate dugove.

Proporcionalno broju stanovnika, svaka od pet općina ima dio dionica EKODEP-a, i u skladu s tim glasačke ovlasti, ali i odgovarajuće finansijske obaveze za otplatu rata kredita,⁶³ kako je prikazano u sljedećoj tabeli:

Općina	Veličina ⁶⁴	Stanovništvo ⁶⁵	Udio u EKODEP-u (%) ⁶⁶	Godišnje finansijske obaveze (BAM)
Bijeljina	73.385	~ 160.000	67	173.262
Ugljevik	16.517	~ 26.000	10	25.860
Lopare	29.255	~ 14.000	10	25.860
Čelić	14.000	~ 10.000	8	20.688
Teočak	2.900	~ 8.000	5	12.930
UKUPNO	136.057	~ 218.000	100	258.600

Tabela 2: Općine koje čine Upravni odbor EKODEP-a.

Za razliku od RAD-a u Kantonu Sarajevo, EKODEP ne obavlja druge poslove osim upravljanja deponijom. Svaka od pet općina odlučuje o vlastitom modelu prikupljanja.⁶⁷ Finansijski, EKODEP ovisi samo o količini smeća koju pohrani iz ovih pet općina, i od privatnih kompanija s kojima su potpisali ugovor o odlaganju otpada na njihovu deponiju.

Operativno, EKODEP je u potpuno suprotnoj situaciji od RAD-a. Dok se RAD brine jer ima previše smeća, EKODEP-u nedostaje skoro polovina otpada koja mu je potrebna kako bi mogao otplatiti rate kredita.⁶⁸ Ispostavilo se da je područje prikupljanja otpada za ovu deponiju premalo u smislu broja stanovnika. Ovaj bi se problem mogao prevazići da je Brčko integrirano u područje prikupljanja otpada, kao što je prvobitno bilo planirano, ali ovaj distrikt (koji nije dio niti jednog entiteta)⁶⁹ je pod direktnom međunarodnom supervizijom⁷⁰ i uglavnom je sputan politikom. Uprava Brčkog insistirala

⁶³ Populari intervju sa Dragišom Marjanovićem, direktorom deponije EkoDep, maj 2011.

⁶⁴ Analitika Centre for Social Research, My Place. "Statistics: Surface Area", www.mojemjesto.ba

⁶⁵ EkoDep Regional Landfill. "Regija Bijeljina", www.ekodep.com

⁶⁶ Populari Interview with Gunnar Linder, Team Leader of Grontmij's BiH SWM Programme funded by SIDA, May 19, 2011.

⁶⁷ Svaka od pet općina ima svoj nezavisni sistem usluga za prikupljanje otpada. Teočak i Ugljevik odlučili su se za privatna preduzeća, Čelić i Lopare za javna preduzeća, dok građane Bijeljine opslužuje jedno javno i tri privatna komunalna preduzeća. Teočak i Čelić još uvijek nisu zatvorili svoje divlje deponije i nisu počeli prebacivati otpad na EkoDep. Očekuje se da će početi tokom 2012. godine.

⁶⁸ Populari intervju sa Dragišom Marjanovićem, direktorom deponije EkoDep, maj 2011., i intervju sa predstavnicima Grontmija, maj i august, 2011.

⁶⁹ "Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine, koji je pod suverenitetom Bosne i Hercegovine i spada pod nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine onako kako te nadležnosti proizilaze iz ovog Ustava, i čija je teritorija u zajedničkoj svojini (kondominiju) entiteta, jedinica je lokalne samouprave sa vlastitim institucijama, zakonima i propisima i sa ovlaštenjima i statusom konačno propisanim odlukama Arbitražnog tribunala za spor u vezi s međuentitetskom linijom razgraničenja u oblasti Brčkog..." Amandman I. na Ustav Bosne i Hercegovine, PSBiH, broj 327/09, 26. marta 2009. godine, Sarajevo

⁷⁰ Distrikt Brčko je osnovan nakon arbitražnog postupka koji je proveo Međunarodni arbitražni tribunal. Prema Daytonskom mirovnom sporazumu, međutim, samo je osporeni dio međuentitetske granice mogao biti podložan arbitriranju. Distrikt Brčko je formiran od cijele teritorije bivše općine Brčko, od čega je 48% (uključujući i grad Brčko) bilo u Republici Srpskoj, a 52% u Federaciji Bosne i Hercegovine. Poseban Međunarodni arbitražni sud je osnovan, koji je formirao Distrikt Brčko tzv. Konačnom odlukom objavljenom u augustu 1999. godine. Distrikt ima nezavisnu upravu, pripada podjednako i jednom i drugom entitetu, ali je pod ekskluzivnim suverenitetom Bosne i Hercegovine. Međunarodni supervizor imenovan je 1997. godine i zadužen za praćenje provedbe Daytonskog sporazuma.

je na posebnoj deponiji kao da bi svaka druga opcija na neki način dovela u opasnost nezavisni status Brčkog kao distrikta. Stoga je distrikt ostao vam sistema bijeljinske deponije.⁷¹ U Brčkom još uvijek ne postoji sanitarna deponija.⁷²

Kada je riječ o općinama koje danas gravitiraju EKODEP-u, mora se spomenuti da su i one bile rezervirane kada su prvi put čule za međuentitetski koncept deponije. Nisu odmah uvidjele potrebu za suradnjom.⁷³ Pa ipak, vremenom, kreatori lokalnih politika postali su otvoreniji za suradnju, kao što je objasnio jedan od konsultanata angažiran na izradi Strategije upravljanja otpadom u BiH 2000. godine: "Nije problem običnim ljudima na lokalnom nivou surađivati, već je problem političarima na višim nivoima."⁷⁴ Zaista je trebalo vremena da se uspostavi stvarna koordinacija, ali na kraju su se svi akteri složili, i to im se isplatilo.

Bez obzira na finansijske poteškoće s kojima se trenutno suočava, EKODEP je postavio vrijedan primjer. Iako predstavljaju etničke grupe koje su do nedavno bile zaraćene strane, i uprkos sentimentima o kojima radije ne bi govorili, članovi Upravnog odbora EKODEP-a počeli su voditi posao zajedno. Posao je, u ovom slučaju, smeće, a cilj im je pružiti najbolju moguću uslugu stanovništvu u njihovoj regiji, bez obzira na entitetsku granicu. Tražeći jedino profesionalnost i odgovornost, ne nužno sklapajući prijateljstva, ovi lokalni političari prepoznali su zajednički interes, zbog činjenice da – kako je Sead Muminović, načelnik Općine Čelić, objasnio: "Otpad ne bi trebalo vezati za politiku."⁷⁵

Sa utvrđenom lokacijom za deponiju 2006.⁷⁶ i sredstvima osiguranim od kredita Svjetske banke, izgradnja je konačno počela, a nova deponija proradila u januaru 2010.⁷⁷ Prepoznate kao model dobre prakse za svoje napore i dugoročnu viziju, pet općina postale su dijelom programa finansiranja općinskog otpada švedske vlade u Bosni i Hercegovini.⁷⁸ Iako ih je švedski projekt ohrabrio,⁷⁹ njihova koordinacija još uvijek počiva isključivo na praksi dobrog upravljanja lokalnih aktera. Mada međunarodna zajednica može osigurati tehničku i finansijsku pomoć, ona ne može zamijeniti volju lokalnih kreatora politika da surađuju i zajednički brinu za interese svojih zajednica.

Iako model bijeljinske deponije ima određene nedostatke koji se moraju popraviti kako bi sistem upravljanja otpadom u toj regiji bio u potpunosti priča o uspjehu, on predstavlja vrijedan primjer kako saradnja različitih administrativnih jedinica vodi uspostavi efikasnijeg sistema upravljanja, čime se direktno utiče na povećanje kvaliteta života građana.

---

⁷¹ Populari intervju sa Dragišom Marjanovićem, direktorom deponije EkoDep, maj 2011.

⁷² Populari intervju sa Peterom Applebyem, zamjenikom supervizora za Distrikt Brčko, maj 2011.

⁷³ Populari intervju sa Rabijom Idrizbegović, eksperticom za upravljanje otpadom koju je unajmio Grontmij za SIDA-in Program Upravljanje čvrstim otpadom u BiH, august 2011.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Populari intervju sa Seadom Muminovićem, načelnikom općine Čelić, maj 2011.

⁷⁶ Odabrana lokacija bila je lokacija stare (nesanitarne) bijeljinske općinske deponije.

⁷⁷ Populari intervju sa Dragišom Marjanovićem, direktorom deponije EkoDep, maj 2011.

⁷⁸ Program proveo Grontmi.

⁷⁹ Pored tehničke pomoći i izgradnje kapaciteta, SIDA je, putem Grontmija, donirala kamione za prikupljanje otpada i kante za smeće općinama koje učestvuju.

Šta bi građani trebali očekivati?

U pojednostavljenom smislu, "upravljanje" znači proces donošenja odluka, i proces putem kojeg se te odluke implementiraju (ili ne implementiraju)⁸⁰ kroz institucije. Kvalitet upravljanja se određuje na osnovu utjecaja ovog procesa na kvalitet života koji građani uživaju.⁸¹ Ako se ovaj proces ne vodi s krajnjim ciljem pružanja visokokvalitetnih usluga svim građanima, prepreke nije teško naći, a postojeće administrativne granice unutar BiH su upravo to – prepreke.

Na prvi pogled, usluge upravljanja otpadom za građane Kantona Sarajevo izgledaju zadovoljavajuće. Međutim, kada se u obzir uzme šira slika, postaje jasno da politike koje su sada na snazi nude veoma malo. Rigidan okvir i nespремnost za nalaženje rješenja za integraciju općina u neposrednoj blizini ozbiljno je pitanje za cijeli Kanton Sarajevo. U isto vrijeme, Istočno Sarajevo – s opremom komunalnog preduzeća i kapacitetima koje imaju – jednostavno je finansijski nesposobno da osigura visokokvalitetnu uslugu. Umjesto traženja rješenja s Kantom, Istočno Sarajevo čeka da Vlada iz Banja Luke na neki način riješi ovaj problem.

U federalnom dijelu Sarajeva, izgleda da postoji veća zabrinutost za prihode javne kompanije za upravljanje otpadom RAD, nego za ekološku tempiranu bombu koja otkucava samo nekoliko kilometara od centra grada. I Kanton, i Grad i općine imaju svako svoju viziju na koji način bi novi sistem trebao biti uspostavljen, ali niko od njih nema jasan plan. Osim toga, izgleda da niti jedna od ovih upravnih jedinica nije razumjela da bilo šta što se uradi bez uzimanja u obzir tempirane bombe u Istočnom Sarajevu jednostavno neće funkcionirati. Njihovim upravama, koje dolaze iz istog entiteta i koje vode ljudi slične, (ako ne i iste) političke orijentacije, pažnju odvlači rasprava o nadležnostima i imovini, a ignoriraju pitanja koja bi trebala biti suština njihovih aktivnosti – pružanje visokokvalitetnih usluga svojim građanima.

Srećom, rješenje je na dohvata ruke. Čak ne postoji potreba da se traže međunarodna iskustva, jer plan – možda ne idealan, ali ipak solidan – za suradnju može se pronaći mnogo bliže. Bijeljina, Ugljevik, Čelić, Teočak i Lopare već su to napravili. Napredna vizija i novi posao koji je pokrenut u tom području su prevladali, utirući put zajedničkim investicijama, koordinaciji, i međuentitetskoj suradnji.

Svaka odluka koja bude donesena imat će direktan utjecaj na zdravlje i kvalitet života građana. Upravljanje smećem zahtijeva od nadležnih vlasti ne samo da održavaju čistoću ulica, već da osiguraju smanjenje utjecaja na okoliš kada je riječ o smeću. Kako šteta nanosena okolišu neće biti ograničena nikakvim vještačkim granicama, poput onih koje razdvajaju različite upravne jedinice Sarajeva, dobro upravljanje zahtijeva promatranje susjednih *jedinica* i suradnju s njima na pitanjima od zajedničkog interesa. Pitanje zaštite okoliša je bez sumnje jedno takvo pitanje.

---

⁸⁰ Komisija Ujedinjenih nacija za ekonomska i socijalna pitanja za Aziju i Pacifik: "Šta je dobro upravljanje?" UNESCAP

⁸¹ Shah, Anwar. Serija upravljanje javnim sektorom i odgovornost: Pružanje javnih usluga. Washington DC, Svjetska banka, 2005.

Put naprijed

Kanton Sarajevo, Grad Sarajevo, i međusobno povezane općine, uz bezrezervnu podršku Federacije Bosne i Hercegovine, trebali bi pozvati Grad Istočno Sarajevo i njegove općine da sudjeluju kao ravnopravni partneri u raspravi o potencijalnim modelima upravljanja komunalnim otpadom. Ove rasprave ne bi trebale isključiti ni druge susjedne općine, poput Visokog ili Olova, koje bi možda mogle postati dio ovog novoizgrađenog sistema. Svi relevantni akteri moraju biti uključeni jer je to jedini način da se stvori funkcionalno i održivo dugoročno rješenje za komunalni otpad.

S druge strane, Grad Sarajevo, kao i neke općine, trebaju posvetiti ovom problemu adekvatnu pažnju i pristupiti ovom pitanju na mnogo ozbiljniji i strateški način. Nije dovoljno samo (ponovo) dobiti nadležnosti i prenijeti ih na privatne kompanije. Važno je napomenuti da, uprkos svim nedostacima RAD-ove strukture, jedinstvena struktura kantonalnih usluga upravljanja otpadom funkcionira relativno dobro u većini slučajeva⁸², osim kad je u pitanju recikliranje. Da bi se ta infrastruktura unaprijedila, ne smije biti parcijalnih rješenja. To zahtijeva sveobuhvatan pristup, jer bi svaki drugi doveo do pogoršanja postojećeg sistema,⁸³ ma koliko on već sada bio nesavršen.

Važan korak bit će odvajanje usluge upravljanja deponijama od usluga sakupljanja otpada. To bi se trebalo uraditi u suradnji i uz konsultacije sa RAD-om. Novi sistem koji će u konačnici zamijeniti ovaj postojeći, mora biti bolji nego što je trenutno javna kompanija RAD. Grad Istočno Sarajevo i njegove općine moraju uvidjeti da su ekonomski aspekti mnogo važniji od političkih, posebno kada ekonomska kriza ozbiljno utječe na svakodnevni život stanovnika BiH. Osim toga, posljedice nesuradnje, posebno u polju zaštite okoliša, predstavljaju izravnu prijetnju građanima. Jedino razumno rješenje je da Grad Istočno Sarajevo i njegove općine pronađu zajednički jezik sa Kantom Sarajevo i preusmjere svoja oskudna sredstva u mnogo adekvatnije projekte.

Sporovi oko cijene otpada po toni trebali bi se riješiti postavljanjem pristupačne cijene za deponiju koju koristi RS, a građani Istočnog Sarajeva bi trebali izvršiti pritisak na Vladu RS da subvencionira građane Istočnog Sarajeva baš kao što to Kanton Sarajevo radi u Federaciji. Kanton Sarajevo bi trebao odmah otvoriti vrata za suradnju jer je plan za novu deponiju na Palama naprosto posljedica kantonalne politike. Vlada RS bi trebala odustati od plana izgradnje deponije isključivo za Grad Istočno Sarajevo i gradske općine. Izgradnja deponije se uskoro može pokazati ne samo kao nepotreban trošak, već i kao neodrživ poduhvat zbog nedovoljnih količina otpada unutar predloženog područja za sakupljanje, jer je to uglavnom ruralno područje gdje je stanovništvo dosta disperzirano, a Grad Istočno Sarajevo bi trebao razmotriti model transfer-stanice. Iako potpuno marginalizirane i izostavljene iz ukupne slike, transfer-stanice su ustvari mala dvorišta za recikliranje koja omogućuju dodatni prihod za one koji se odluče da ih naprave. Pored toga, ukoliko se postigne dogovor i suradnja na ovom pitanju među ključnim akterima, uvjeti za finansiranje od strane EU bili bi ispunjeni, i bilo bi više resursa za poboljšanje sistema. Federacija bi odmah trebala preuzeti dio odgovornosti za ovo pitanje i uključiti Kanton Sarajevo, kako bi pomogli da se stekne više ekspertize po ovom pitanju.

⁸² Nema sumnje da se kvalitet usluga upravljanja otpadom u Sarajevu poboljšao, u smislu učestalosti prikupljanja otpada, obrade i konačnog odlaganja prikupljenog otpada, postavljanjem kontejnera za smeće zapremine 1,1 m³ na 6700 lokacija. Ekonomska komisija Ujedinjenih nacija za Evropu: Drugi pregled stanja okoliša u BiH, mart 2011.

⁸³ Primjedbe, prijedlozi i mišljenja na Nacrt zakona o održavanju čistoće i upravljanju komunalnim otpadom, Predmet broj: SO/7-234/11, Privredna komora Kantona Sarajevo, 8. decembar 2011.

Strategija upravljanja otpadom trebala bi se ponovo razmotriti i oko nje bi trebalo postići slaganje, jer o njoj sada postoje dva veoma različita gledišta.⁸⁴ Bit će od presudne važnosti da entiteti rade zajedno, jer ovo je pitanje od zajedničkog interesa. Dobro upravljanje zahtijeva da kreatori politika razmišljaju izvan svojih malih upravnih jedinica, posebno kada se radi o uslugama u polju okoliša, jer okoliš ne poznaje nikakve administrativne granice.

Konačno, da bi se obavila bilo koja od predloženih aktivnosti, sami građani moraju biti proaktivni i uključiti se u promjenu „naših običaja“ i navika koje se tiču našeg neposrednog okoliša. Kada građani prepoznaju usku vezu između vlastitog zdravlja i zaštite okoliša s jedne strane, i dobiti dugoročnih sistematskih rješenja sa druge strane, tek tada će se moći i očekivati i postići stvarni napredak.

---

⁸⁴ FBiH smatra da je Strategija zadovoljavajuća, a Vlada RS smatra da je zastarjela i počinje djelovati neovisno po tom pitanju.

European Fund for the Balkans
Bringing the Western Balkans closer to the European Union

smece.populari.org

Ovaj projekat je podržao Evropski fond za Balkan (EFB). Mišljenja izražena u ovoj publikaciji ne predstavljaju nužno službene stavove EFB-a.